

Európsky a národný rozmer kodifikácie súkromného práva v Slovenskej republike

Ján Cirák*

I.

V Slovenskej republike, podobne ako je tak tomu v iných transformujúcich sa krajinách Európskej únie, pretrváva úloha vytvorenia nového súkromného práva reprezentovaného národným Občianskym zákonníkom. Súbežne s prípravou novej kodifikácie súkromného práva prebieha aj proces aproximácie národného súkromného práva so súkromným právom Európskej únie. Príspevok sa zaoberá základnými požiadavkami kodifikácie a europeizácie súkromného práva vo svetle najnovších poznatkov právnej vedy v Slovenskej republike. Hneď v úvode treba zdôrazniť, že oba procesy, a to tak kodifikácia ako aj europeizácia súkromného práva na Slovensku sú úzko previazané a navzájom sa prelínajú. S ohľadom na osobitosti vývoja súkromnoprávnej regulácie na Slovensku nachádzajú oba zmienené

procesy svoj výraz v jednotlivých zákonných predpisoch súkromného práva.¹

V popredí záujmu slovenskej civilistiky stojí už niekoľko rokov vytvorenie nového Občianskeho zákonníka. Úloha tvorby nového civilného kódexu bola a je naliehavá a preto jej venovali pozornosť takmer všetky vlády od roku 1990. Najprv išlo o česko-slovenskú vládu a od 1. 1. 1993 išlo o slovenskú, resp. českú vládu, ktoré venovali tejto problematike osobitnú pozornosť. Dokonca v rokoch 1996 až 1998 vyústili legislatívne práce na Slovensku do vypracovania a predloženia prvého Návrhu Občianskeho zákonníka z roku 1998. Návrh osnovaný prof. Karolom Plankom a po jeho predčasnej smrti dopracovaný prof. Jánom Lazarom a JUDr. Jaromírom Svobodom bol predmetom rokovania vedeckej konferencie usporiadanej v septembri

---

* Doc. JUDr. Ján CIRÁK, Csc., Právnická fakulta Paneurópskej vysokej školy v Bratislave, email: jimmy.cirak(at)gmail.com.

---

¹ Pozri LAZAR, J. Otázky kodifikácie súkromného práva. Fragen der Kodifikation des Privatrechts. Bratislava: Iura Edition, spol. s r.o., 2006, 204 s.

1998 v rámci V. Lubyho právnických dní.² V ďalšom volebnom období (1998–2002) sa však na základe tohto návrhu neprikročilo k zavŕšeniu legislatívneho procesu. Namiesto toho bol v závere roka 2002 predložený a schválený vládou SR nový „Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka“, ktorý odborne spracovala komisia pod vedením prof. Vojčíka. Napriek tomu, že vláda svojim uznesením č. 827 zo dňa 7. augusta 2002 uložila ministrom spravodlivosti vypracovať finálnu podobu nového slovenského Občianskeho zákonníka v auguste 2005, úloha nebola splnená.³ Naopak, legislatívne práce v rokoch 2005 až 2006 takmer úplne ustali. V januári 2007 bola na úrovni Ministerstva spravodlivosti SR vymenovaná 19-členná rekodifikačná komisia pod vedením prof. JUDr. Jána Lazara, DrSc., ktorá systematicky pripravuje osnovu nového civilného kódexu. Po viacerých pokusoch sa dnešný stav prípravy kodifikácie dá nazvať pokročilým štádiom prípravy nového slovenského Občianskeho zákonníka. Dňa 14. 1. 2009 vláda schválila „Legislatívny zámer kodifikácie súkromného práva“, ktorý otvoril novú etapu prác na paragrafovanom znení Občianskeho zákonníka. Podľa harmonogramu legislatívnych prác kodifikačnej komisie, sa s konečným znením návrhu nového kódexu ráta v roku 2014.

Potreba novej kodifikácie súkromného práva v Slovenskej republike (rovnako aj v Českej republike) bola od počiatku veľmi silná. V dôsledku zmien spoločenských a politických pomerov sa v roku 1991 vo veľkej časovej tiesni prijala rozsiahla novela Občianskeho zákonníka z roku 1964 a úplne nový Obchodný zákonník. Takto narýchlo vytvorený právny stav – reagujúci predovšetkým na zásadnú nepoužiteľnosť právnej úpravy pôvodného Občianskeho zákonníka a iných právnych predpisov na nové vzťahy – sa od počiatku považoval za krátkodobé a dočasné legislatívne provizórium.

II.

Legislatívne provizórium vzniklo v bývalom Česko-Slovensku v dôsledku toho, že diskontinuita základnej súkromnoprávnej úpravy sa v dôsledku predchádzajúceho vyše štyridsaťročného vývoja neriešila na začiatku deväťdesiatych rokov minulého storočia konzekventne. Postup spočívajúci v čiastkových novelizáciách Občianskeho zákonníka z roku 1964 a prijatí úplne nového Obchodného zákonníka v roku 1991 síce v danej vývojovej fáze odstránil fundamentálne nedostatky základnej súkromnoprávnej úpravy, popri tom však zalo-

žil z dlhodobého hľadiska nerovnovážny a nevyvážený stav ťažko porovnateľný so všeobecne sa uplatňujúcimi štandardami princípov kodifikácie majetkových vzťahov vo vyspelej kontinentálnej Európe. Od všeobecných moderných štandardov sa odkláňa najmä vzťah všeobecného súkromného práva upraveného v novelizovanom Občianskom zákonníku z roku 1964 k osobitnému súkromnému právu, ktoré je upravené najmä v novom Obchodnom zákonníku. Obchodný zákonník v Čechách a na Slovensku totiž zahŕňa nielen typickú úpravu obchodných spoločností a družstvá, tzv. podnikových pomerov či hospodársku súťaž, ale vo svojej tretej časti pod názvom „Obchodné záväzkové vzťahy“ sa nachádza podrobne koncipovaná úprava otázok tak všeobecnej ako aj osobitnej časti záväzkov. Všeobecná časť záväzkového práva v Obchodnom kódexe sa zaoberá úpravou inštitútov, ktoré od nepamäti spadajú do oblasti všeobecného súkromného práva, nakoľko ide o inštitúty akými sú právne úkony, mechanizmus vzniku zmlúv, solidarita záväzkových právnych pomerov, otázky zabezpečenia záväzkov, ich zániku, či právnych následkov omeškania dlžníka alebo veriteľa, inštitútu premlčania, zodpovednostných záväzkov (náhrada škody) a pod. Popri 21 zmluvných typov upravených v novelizovanom Občianskom zákonníku sa v osobitnej časti Obchodného zákonníka stretáme s úpravou celej palety tzv. obchodných zmlúv (celom ide o 23 zmluvných typov). V niektorých prípadoch, napr. pri zmluve o predaji podniku, resp. predaji časti podniku, v niektorých ohľadoch pri bankových zmluvách či úverovej zmluve, je takáto úprava sčasti akceptovateľná, a to najmä z dôvodu, že ide o vyplnenie medzier v osobitnom predpise súkromného práva, nakoľko všeobecný zákon, t. j. Občiansky zákonník túto materiu vôbec neupravuje. Argumentácia duplicitnej úpravy osobitnej časti záväzkového práva však zlyháva na poznatku, že pri viacerých zmluvných typoch, napr. kúpna zmluva, zmluva o dielo, mandátna zmluva a pod., ide jednoznačne o také zmluvné typy, ktoré sa svojou kvalitou typicky využívajú vo všetkých súkromnoprávných vzťahoch a preto neexistujú dôvody, aby sa ich právna úprava v takých všeobecných otázkach akými sú premlčanie, preklúzia, zodpovednosť za vady a zodpovednosť za škodu diametrálne odlišovali v úprave Občianskeho zákonníka na jednej strane a v úprave Obchodného zákonníka na strane druhej.

Dočasná a provizórna úprava majetkových pomerov vykazuje z naznačených dôvodov viaceré nedostatky. Možno zovšeobecniť, že v neprehľadnej a duplicitnej úprave oboch kódexov iba s ťažkosťami nachádzame, resp. len intuitívne modelujeme ucelený a konzistentný, navzájom prepojený zmluvný systém, ktorý poznáme vo vyspelých právnych úpravách majetkového práva súkromnoprávnej povahy. Ďalší koncepčný nedostatok takto roztriešteného zmluvného systému spočíva v platnej právnej úprave jednotlivých zabezpečovacích prostriedkov súkromného práva, ktorá sa nachádza v Ob-

² Vládny návrh Občianskeho zákonníka č. 1046/1998, k tomu najmä: LAZAR, J. (ed.), K návrhu slovenského Občianskeho zákonníka. Bratislava: VO PF UK 1999, 275 s.

³ Legislatívny zámer bol publikovaný v časopise Justičná revue č. 8–9/2002.

čianskom zákonníku, Obchodnom zákonníku a v Zákonníku práce. V konkrétnom prípade preto nie je vôbec jednoduché zvoliť optimálnu aplikáciu daného kódexu. V teórii občianskeho práva, legislatíve ako aj v právnej praxi v Slovenskej republike prevládajú názory, že viaceré, najmä koncepčné problémy právnej úpravy základnej úpravy súkromnoprávných vzťahov môže konzekventne odstrániť iba konsolidácia súkromného práva v podobe kodifikácie.

Platný Občiansky zákonník č. 40/1964 Zb. bol počas svojej doterajšej histórii vyše 40 krát novelizovaný. Prevažná väčšina novelizácií bola prijatá až v posledných dvoch desaťročiach, a to v snahe čo najlepšie prispôbiť základnú občianskoprávnú úpravu potrebám trhového hospodárstva. Právna úprava de lege lata v dôsledku takéhoto prístupu trpí roztrieštenosťou, neprehľadnosťou či neucelenosťou, pričom náprava nie je možná prostredníctvom čiastkových zmien a doplnení zákonníka. Úsilie zákonodarcu v oblasti úpravy základných otázok súkromného práva stále viac naráža na dávno vyčerpané systémové a koncepčné limity, nerieši, ale len prehľbuje nevyhovujúci stav, čoho dôkazom sú viaceré pretrvávajúce interpretačné či aplikačné problémy praxe. Osobitne to platí pre hodnotenie súčasného Občianskeho zákonníka z roku 1964, ktorý aj napriek mnohým pokusom o „vylepšenia“ a „modernizáciu“ predstavuje tak po obsahovej, najmä však systematickej a formálnej stránke veľmi nedokonalé a neucelené legislatívne dielo, ktoré nie je schopné plnohodnotne plniť úlohy zákona základného významu. Preto v platnom Občianskom zákonníku aj v súčasnosti chýbajú napr. pravidlá vzťahujúce sa na úpravu zásady „superficies solo cedit“, inštitút práva stavby, pomerne strohá je úprava osobnostných práv, stále sa uplatňuje úprava kladúca dôraz na relatívnu neplatnosť právnych úkonov, absentuje širšia miera ochrany poškodeného pri náhrade škody, nie dôsledne sme sa vyrovnali so strategickými či zabudnutými inštitútmi dedičského práva akými sú odkaz, zverenecké náhradníctvo, dedičská zmluva, spoločný závet manželov, privilegované závety ako aj s celým radom ďalších dôležitých otázok.

III.

Súbežne s procesom prípravných prác na rekodifikácii súkromného práva v Slovenskej republike prebiehal a prebieha aj proces europeizácie súkromného práva. V rámci prijatej Asociačnej dohody medzi Európskym spoločenstvom a Slovenskou republikou sa vytvoril právne záväzný rámec zblížovania národnej právnej úpravy s európskym právom.⁴ V oblasti súkromného

⁴ Asociačná dohoda uzavretá medzi Európskymi spoločenstvami a ich členkými štátmi na jednej strane a Slovenskou republikou na strane druhej bola uverejnená v Zbierke záko-

ho práva sa jedná predovšetkým o spotrebiteľské právo, právo duševného vlastníctva, právo obchodných spoločností a hospodársku súťaž. Priebeh procesov aproximácie a harmonizácie európskeho práva sa v špecifických národných podmienkach Slovenska vyznačuje viacerými osobitosťami a modalitami. Ako sme už uviedli, v Slovenskej republike nie je doriešená definitívna podoba súkromného práva z pohľadu prebiehajúcich príprav novej národnej kodifikácie súkromného práva. Popri prácach na prekonaní legislatívneho provizória, sa intenzívne hľadajú najmä konkrétne stabilné a koncepčné riešenia optimálneho modelu začlenenia európskych právnych noriem – vyjadrených najmä v smerniciach Európskej únie – do konceptu nového slovenského Občianskeho zákonníka.

Rozšírenie Európskej únie 1. mája 2004 o 10 štátov – vrátane Slovenskej republiky – vytvorilo v súvislosti s europeizáciou novú právnu situáciu. Na pozadí vedeckých a legislatívnych projektov záväzkového práva ako Principles of European Contract Law (PECL), Principles of European Tort Law (PETL), či tvoriacich sa modelov európskeho občianskeho práva, napr. Draft Common Frame of Reference (DCFR),⁵ prípadne iniciatívach smerujúcich ešte širšie v smere predpokladajúcim vytvorenie jednotného zmluvného práva, prípadne zjednotenia celého obligáčného práva či projektov nového Európskeho občianskeho zákonníka, či iniciatív, napr. Unidroit Principles of International Commercial Contracts (PICC), ďalej Acquis pravidlá (Acquis Principles, ACQP)⁶ a pod. vzniká legitímna otázka, či je európsky zodpovedné aj naďalej pripravovať národnú kodifikáciu v podobe slovenského Občianskeho zákonníka. Inak povedané, či by sa evolučný spôsob prijímania parciálnych zmien v základnej občianskoprávnej úprave predsa len nemal aj naďalej uplatňovať, vrátane preberania nových smerníc Európskej únie, čo by raz vyústilo do situácie, že na konci takéhoto postupu sa postupne vytvorí základná podoba nového slovenského občianskeho práva a v jeho rámci aj podoba nového slovenského Občianskeho zákonníka.

Na margo tejto úvahy treba hneď zdôrazniť dve základné myšlienky. Po prvé, časový rámec vytvárania kodifikácie vo formáte Európskeho občianskeho zákonníka, resp. jeho jednotlivých častí (vrátane zmluvného práva) sa napriek veľkému úsiliu javí z dnešného pohľadu ešte stále ako beh na veľmi dlhú trať. Ide o proces zdĺhavý a koncepčne či organizačne mimoria-

nov pod. Č. 158/1997 Z. z. v znení neskorších predpisov a Zmluva o pristúpení k Európskej únii bola publikovaná pod č. 185/2004 Z. z.

⁵ Na margo DCFR je nutné podotknúť, že predstavuje výsledok prác celej medzinárodnej siete akademikov, a ako taký nepredstavuje oficiálny dokument, ktorý by mohol byť právom v zmysle de lege lata.

⁶ Pravidlá Acquis z dielne Acquis Group sú v súčasnosti v záverečnom štádiu revízie.

dne náročný. Po druhé, aj keby sa uvedené procesy skončili v relatívne krátkom časovom horizonte s úspechom a kontinentálne európske súkromné právo by sa čoraz viac unifikovalo, nemožno veci stavať tak, že národné civilné kódexy budú ihneď zrušené. S ich existenciou sa počíta aj do budúcnosti, pričom najpravdepodobnejšie bude dochádzať iba k postupnému a čiastočnému nahrádzaniu inštitútov národného občianskeho práva zjednotenými európskymi úpravami.

V podmienkach Slovenskej republiky ako relatívne nového člena Európskej únie nie je zámer novej národnej kodifikácie súkromného práva prekonaný, či zastaralý. Naopak kodifikácia predstavuje vítanú príležitosť vytvorenia nového, moderného kódexu súkromného práva, ktorý bude schopný reflektovať dynamiku zmien v európskom hospodárskom a spoločensko-politickom priestore vrátane pripravovanej a projektovanej európskej kodifikácie. Nejde pritom o nič viac a o nič menej ako tvorbu uceleného, prehľadného a stredoeurópskym štandardom zodpovedajúceho civilného kódexu osnovaného na vedeckých základoch systému všeobecného súkromného práva. Takto vytvorená báza by mala aj do budúcnosti reflektovať pripravovanú systémovú zmenu v podobe ďalšej integrácie európskych noriem do novo konsolidovaného slovenského súkromného práva na čele s novým Občianskym zákonníkom. V týchto súvislostiach je nová kodifikácia súkromného práva obohatená o ďalšiu dôležitú úlohu, ďalší nezastupiteľný rozmer.

Pravda, prístup slovenského zákonodarcu pri implementácii európskych smerníc v oblasti ochrany spotrebiteľa či duševného vlastníctva nebol jednotný. Európske smernice týkajúce sa spotrebiteľského práva sa transponovali buď do zákona na ochranu spotrebiteľa, alebo do Občianskeho zákonníka (smernice č. 93/13/EHS, č. 94/47/ES, č. 1999/44 ES a č. 2004/48/ES), alebo do osobitných zákonov (napr. smernica o zodpovednosti za škodu spôsobenú vadným výrobkom č. 85/374/EHS bola implementovaná do zákona č. 294/1999 Z. z.). Takýto nejednotný prístup zákonodarcu vytvoril pomerne neprehľadný systém noriem spotrebiteľského práva vedúci k ťažšej orientácii adresátov týchto noriem a tým aj k zníženiu účinnosti ich pôsobenia v aplikačnej praxi.

Prijatý legislatívny zámer kodifikácie súkromného práva predstavuje zásadnú zmenu v doterajšom prístupe slovenského zákonodarcu pri implementácii európskych smerníc do národného právneho poriadku. Vychádzajúc zo skúseností štátov, ktoré sa vysporiadali s touto otázkou dôsledne, t. j. celú materiu tzv. spotrebiteľského práva začlenili priamo do Občianskeho zákonníka (Nemecko, Holandsko, Maďarsko), aj slovenský zákonodarcu bude koncipovať tak, že do základného kódexu súkromného práva implementuje rozsiahlu súkromnoprávnú materiu európskych smerníc, a to najmä z oblasti práva spotrebiteľov ako slabšej zmluvnej strany. Inak povedané, tie európske normy, ktoré v spotrebiteľských

smerniciach majú povahu verejnoprávných pravidiel, aj naďalej zostanú mimo právneho rámca nového Občianskeho zákonníka. Rovnako právna úprava málo významných a spravidla technických otázok, ktoré síce vykazujú príslušnosť k súkromnému právu, aj naďalej zostanú v osobitných právnych predpisoch. Celá oblasť implementácie smerníc spotrebiteľského práva bude zakomponovaná do nového Občianskeho zákonníka tak, aby čo možno najviac reflektovala a zohľadňovala dynamiku harmonizačných zmien v tejto oblasti, najmä referenčný rámec predstavujúci návrh Smernice Európskeho parlamentu a Rady o právach spotrebiteľov, ktorý na základe princípu úplnej harmonizácie navrhuje zjednotenie spotrebiteľských práv a povinností v rámci celého jednotného vnútorného trhu Únie.⁷

Návrh tzv. horizontálnej spotrebiteľskej smernice je stále predmetom diskusie. Napriek tomu, že jej osud je dosť otázný, prikladá mu odborná verejnosť význam v tom zmysle, že ide o ďalší medzistupeň tvoriaceho sa európskeho zmluvného práva. V tejto súvislosti je potrebné sledovať aj aktivity orgánov Európskej únie vo vzťahu k vytváraniu harmonizovaných riešení v oblasti zmluvného práva. Tak napr. Rada Európskej únie v rámci tzv. Stocholmského programu na operačné obdobie rokov 2010–2014 oslovila Komisiu, aby začala práce na spoločnom referenčnom rámci. Správa Komisie pod názvom „Európa 2020“ KOM (2010) z 3. marca 2010 v reakcii na výzvu jasne definuje nielen nevyhnutnosť vytvorenia takých harmonizovaných riešení v oblasti spotrebiteľských zmlúv a vzorov zmluvných ustanovení Európskej únie, ale aj potrebu vytvorenia zatiaľ ešte nezáväzného zmluvného práva s osobitným zreteľom na on – line prostredie. Rozhodnutím Komisie 2010/233/EU zo dňa 26. apríla 2010 bola zriadená príslušná komisia expertov pre oblasť európskeho zmluvného práva, ktorá má za úlohu tvorbu oficiálneho referenčného rámca spočívajúceho vo vytvorení návrhu európskeho záväzkového práva (zmluvného práva), ktorý môže mať ambíciu stať sa právom de lege lata. Expertná skupina prezentovala prvé výsledky svojej práce v máji 2011. Spočíva v štúdiu obsahujúcej 189 článkov venovaných problematike celého zmluvného práva ako aj o možnostiach uskutočniteľnosti Európskeho záväzkového práva.⁸

Pokiaľ sme spomenuli tvoriace sa modely európskeho občianskeho práva, ktoré sú vymedzené vo viacerých formálnych zdrojoch, tieto vytvárajú objektívnu nevyhnutnosť reflektovať tvorbu konkrétnych ustanovení a inštitútov nového slovenského Občianskeho zá-

⁷ Pozri KOM(2008) 614.

⁸ Pozri A European contract law for consumers and businesses: Publication of the results of the feasibility study carried out by the Expert Group on European contract law for stakeholders' and legal practitioners' Feedback, dostupné na <http://ec.europa.eu/justice/policies/consumer/docs/explanatory-note-results-feasibility-study-0-5-2011-en.pdf>.

konníka so skúsenosťami a poznatkami v celoeurópskom kontexte. Viaceré riešenia obsiahnuté v modelových projektoch unifikácie súkromného práva (náhrada škody, zastúpenie, inštitúty zmluvného práva) nájdu svoje legislatívne vyjadrenie v príslušných ustanoveniach nového kódexu. Takýto prístup zákonodarcu je plne v súlade so Zelenou knihou Komisie, ktorá bola vydaná v lete 2010 a ktorá pripomína možnosti týchto politik únie zameraných na tvorbu pravidiel zmluvného práva únie vo vzťahu k spotrebiteľom a podniky, tzv. KOM (2010) 348.⁹ V tejto súvislosti sa zvažuje vypracovanie serióznej komparatívnej analýzy modelových zákonov v podobe DFCR, pravidiel Acquis, či štúdie uskutočniteľnosti európskeho záväzkového práva s návrhom príslušných častí nového kódexu, ktorá by poskytla cenný materiál pre ďalší postup rekodifikačných prác.

IV.

1. Jednou zo základných úloh národnej kodifikácie súkromného práva je prijatie takých koncepcných riešení, ktoré by sa stali v dlhšej časovej perspektíve základom optimálnej a stabilnej úpravy súkromnoprávných pomerov, ktorá by vytvorila perspektívny systematicky usporiadaný rámec fungovania majetkových, osobnostných a osobných vzťahov v podmienkach fungujúceho trhového hospodárstva a politickej plurality. Úvahy a odborné diskusie sa v tomto smere pomerne jednoznačne priklonili k súčasným vývojovým trendom v európskych štátoch, a to ku koncepcii súkromnoprávneho kódexu, ktorý integruje nielen tradičné základné súkromnoprávne pomery, ale ktorý upravuje aj materiál obchodných záväzkových právnych vzťahov a vzťahov vznikajúcich medzi podnikateľmi (obchodníkmi) a spotrebiteľmi. Ide o modernú monistickú koncepciu, ktorá sa v plnej miere uplatňuje nielen v susedných transformujúcich sa štátoch (Česká republika, Maďarsko, Poľsko), ale aj v prípadoch široko koncipovaných a integrovaných občianskych zákonníkoch, akými sú napr. holandský, ruský, taliansky, švajčiarsky či quebecký zákonník. Pravda v slovenských podmienkach pôjde o monistický prístup zahŕňajúci občianskoprávne ako aj obchodnoprávne záväzky v podobe jedinej a jednotnej zmluvnej sústavy, avšak pripravovaná úprava nepojme problematiku obchodných spoločností, súťažné právo, právo duševného vlastníctva ani medzinárodné právo súkromné.

2. Pre nový slovenský kódex súkromného práva zostane zachovaná všeobecná časť. Občiansky zákonník obsahuje nespočetné množstvo súkromnoprávných in-

štitútov, ktoré upravujú rôznorodé práva a povinnosti súkromnoprávnej povahy. Aby sa všeobecné pravidlá nemuseli v jednotlivých častiach zákona opakovať, bude mať Občiansky zákonník všeobecnú časť, ktorej ustanovenia platia pre všetky ostatné časti. Táto časť Občianskeho zákonníka je významnou aj v tom, že jej ustanovenia sa použijú aj pre ostatné súkromnoprávne pomery vznikajúce na základe iných právnych predpisov. Skutočnosť, že nový kódex bude mať všeobecnú časť je jedným zo zásadných záverov, ktorý vyplynul z pomerne rozsiahlych diskusií rekodifikačnej komisie. Základným dôvodom je, že v našich podmienkach ide o riešenie zaužívané, ktoré nespôsobuje problémy v teórii a aj prax je s ním stotožnená. Rovnako u nás nerezonujú a nenachádzajú živnú pôdu názory, ktoré vychádzajú s fungovania niektorých kódexových právnych úprav tohto typu v zahraničí a ktoré sa zasadzujú za systematicku civilného kódexu bez jeho všeobecnej časti. Tieto sú predmetom kritickej analýzy nie však normatívnu inšpiráciou slovenského zákonodarcu pri riešení tejto otázky. Pritom nespochybňujeme názory, že moderné kódexové riešenie systemizácie občianskoprávných inštitútov si už bezpodmienečne nevyžaduje existenciu všeobecnej časti (napr. taliansky a holandský kódex civilného práva a najnovšie aj návrh maďarského OZ). Rozhodujúcim kvalitatívnym kritériom preto nie je zaradenie všeobecnej časti do zákonníka, ale to, či sa kódex vyznačuje prehľadnou systematickou, konzistentným obsahom a presnými formuláciami. Máme však za to, že príliš rozsiahle pasáže všeobecnej časti kódexov môžu komplikovať štruktúru a prehľadnosť kódexu, nevhodne sa môžu odkláňať od riešenia praktických potrieb, neúmerne zvyšujú dôležitosť právnych pravidiel a niekedy by mohli komplikovať výkon spravodlivosti. Uvedené dôvody podľa nášho názoru síce relativizujú, avšak v našich podmienkach nevyklúčujú opodstatnenosť existencie všeobecnej časti Občianskeho zákonníka. Aj preto sa súčasný Návrh nového slovenského Občianskeho zákonníka vytvorenia všeobecnej časti nevzdal, avšak snahou subkomisie je, aby ustanovenia všeobecnej časti riešili naozaj najvšeobecnejšie otázky, transparentne, stručne a v nevyhnutnej miere s ohľadom na väzby na ostatné časti OZ.

Pre nový Občiansky zákonník sa navrhuje nasledujúca systematická všeobecnej časti: Prvá hlava: Úvodné ustanovenia. Druhá hlava: Osoby (fyzické osoby, právnické osoby, zastúpenie). Tretia hlava: Právne skutočnosti (právne úkony, právne udalosti, čas).

Ako vidno, ustanovenia všeobecnej časti sa sústreďujú najmä na všeobecnú úpravu postavenia osôb, či už fyzických alebo právnických a na ich právne relevantné konanie, t. j. na právne úkony a iné právne skutočnosti.

Z hľadiska predmetu úpravy bude Občiansky zákonník poňatý dôsledne ako všeobecný predpis súkromného práva. To bude vyjadrené i pri normatívnej konštrukcii osobnej a vecnej pôsobnosti Občianskeho zákonníka. Čo do vecného dosahu, bude pôsobnosť Ob-

⁹ Dostupné na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0348:FIN:CS:PDF>.

čianskeho zákonníka rozšírená na oblasť rodinného práva a obchodného práva. Do oblasti pracovného práva bude pôsobnosť nového Občianskeho zákonníka rozšírená v rozsahu ustanovenom Zákonníkom práce. Pokiaľ ide o oblasť obchodného práva, zásadná zmena oproti doterajšiemu stavu bude spočívať v riešení, ktoré je založené na presune takmer celej dnešnej časti obchodného obligáčného práva do nového Občianskeho zákonníka. Odstráni sa tak neodôvodnený dualizmus obchodných a neobchodných vzťahov, ktorý je predmetom oprávnenej kritiky. V dôsledku takéhoto riešenia sa Občiansky zákonník stane vo vzťahu k Obchodnému zákonníku skutočne normou „lex generalis“.

Oproti súčasnému stavu de lege lata budú v úvodnej časti kódexu zakomponované v normatívnom texte kódexu jeho základné zásady. Budú vyjadrovať myšlienkový a hodnotový základ nového Občianskeho zákonníka. Z hľadiska právnej axiológie predstavujú základné zásady hodnoty v podobe konečných účelov, ktoré sú vyjadrené v abstraktnej podobe. V jednom z úvodných ustanovení sa skonštatuje nadväznosť úpravy na náš základný zákon, t. j. na Ústavu Slovenskej republiky a osobitne na jej ustanovenia o základných ľudských právach a slobodách. Úprava vzájomných práv a povinností súkromnoprávnej povahy bude vychádzať z úpravy základných ľudských práv a slobôd, najmä z úprav o ochrane života, nedotknuteľnosti osoby a súkromia, ľudskej dôstojnosti, osobnej cti a dobrej povesti a z práva vlastníť majetok. Ekonomickým rámcom majetkových práv a povinností bude v Ústave zakotvený model sociálneho trhového hospodárstva so všetkými jeho atribútmi a dôsledkami, najmä v oblasti vlastníctva a záväzkovo právnych vzťahov s osobitným dôrazom na ochranu osôb so slabšou ekonomickou i právnou pozíciou. Zároveň sa v zásadách objaví príkaz vykladať a aplikovať jednotlivé ustanovenia zákonníka ústavne konformným spôsobom a dôsledným rešpektovaním základných zásad. Dosahovanie jednotlivých účelov obsiahnutých v základných zásadách prostredníctvom ich interpretácie a aplikácie sa tak stane prostriedkom k zabezpečeniu týchto hodnôt v praxi.

Osou celej osnovy všeobecnej časti kódexu sa má stať človek a jeho záujmy. Právne postavenie človeka v súkromnoprávných pomeroch vrátane jeho nanajvyšších osobnostných práv sú ťažiskom úpravy všeobecnej časti kódexu. Rodinu a rodinné pomery upravuje druhá časť. Majetkové pomery a osudy majetku po smrti človeka upravuje tretia a štvrtá časť zákonníka. Obligačné právo, teda práva a povinnosti ktoré vznikajú človeku v relácii voči iným osobám z jeho súkromného styku vrátane záväzkov ex delicti sa zaraďuje do piatej a šiestej časti zákonníka.

Pri úprave právnických osôb bude vychádzať osnova z poznatku, že aj právnické osoby vytvárajú ľudia pre to, aby slúžili ich záujmom. Rovnosť právnických a fyzických osôb bude v osnove rešpektovaná iba do tej miery, pokiaľ nebude narážať na zásadné odlišnosti

v celom rade prípadov (napr. faktická nemožnosť priznávať právnickým osobám osobnostné práva, práva rodinnej a dedičskej povahy a pod.).

Za základné princípy súkromnoprávnej úpravy sa budú považovať najmä princíp dispozičnej autonómie a princíp rovnosti osôb. Princíp dispozičnej autonómie osôb platí všeobecne a týka sa tak fyzických ako aj právnických osôb a štátu. Okrem toho tento princíp platí bez ohľadu na to, či ide o fyzickú osobu ktorá je občanom Slovenskej republiky, alebo o právnickú osobu ktorá má sídlo v Slovenskej republike, alebo či ide o cudzí právny subjekt (teda bez ohľadu na občianstvo, či domicil). Ako doplnok dispozičnej autonómie sa zakotví aj princíp rovnosti osôb subjektov občianskych práv a povinností. Pritom sa vychádza z poznatku, že síce existuje faktická ekonomická a profesionálna nerovnosť medzi nimi, avšak úlohou práva je vyrovnáť prostredníctvom generálnej ochrany slabšej strany v právnej rovine, tento nedostatok faktickej nerovnosti.

Okrem už spomenutých zásad sa o výslovné zakotvenie do rámca normatívneho textu všeobecnej časti kódexu navrhujú aj ďalšie zásady, ktoré prehĺbujú myšlienkový a hodnotový základ nového slovenského Občianskeho zákonníka. Tieto zásady bližšie vyjadrujú rešpekt všeobecného súkromného práva k fyzickej a psychomorálnej integrite osobnosti a slobode človeka. V konkrétnostiach ide o nasledovné zásady: a) každý má právo na ochranu svojho života, zdravia, ako aj cti a dôstojnosti a súkromia, b) nikto nesmie kvôli nedostatku veku, rozumu alebo závislosti utrpieť neodôvodnenú ujmu, rovnako tak nesmie nikto bez právneho dôvodu ťažiť z vlastnej neschopnosti na úkor iných osôb, c) daný sľub zaväzuje a zmluvy majú byť splnené, d) vlastnícke právo požíva ochranu a len zákon môže ustanoviť, ako vlastníctvo vzniká alebo zaniká, e) nikomu nie je možné odoprieť, čo mu patrí podľa zákona.

Zásada, že neznalosť práva neospravedlňuje síce zostane platiť aj naďalej, nakoľko vyplýva z individualistického základu súkromného práva a vyžaduje si to aj požiadavka právnej istoty. Moderné súkromné právo ju však bude modifikovať, a to najmä v obligáčnom práve spotrebiteľov v záujme ochrany tzv. slabšej zmluvnej zmluvy. Preto na ustanovenia spotrebiteľských zmlúv, nekalých klauzúl v právnych vzťahoch, kde vystupuje aspoň ako jedna zmluvná strana spotrebiteľ sa musí ex lege aj proti vôli slabšej zmluvnej strany prihliadať v rámci úpravy celej sféry súkromného práva. Preto by malo platiť, že subjektívna vedomosť o právnych následkoch nie je podmienkou ich vzniku, pokiaľ nie je v zákone ustanovené inak.

Uvedené zásady majú zásadný interpretačný význam, nakoľko ustanovujú hlavné smernice poznania a hľadania skutočnej vôle zákonodarcu. Osnova ich koncentruje do všeobecnej časti kódexu, čím vytvára hodnotovú stupnicu, ku ktorej sa upína celá stavba nového civilného kódexu. Viaceré z uvedených zásad sa prekrývajú a sú ďalej rozvinuté v ďalších častiach Ob-

čianskeho zákonníka (napr. sloboda vlastníť majetok, rovnosť, autonómia prejavujúca sa najmä vo vecnom a záväzkovom práve).

Osnova výslovne ako svoju zásadu zakotví, že nikto nesmie zneužívať svoje práva proti záujmom iných osôb a nikto sa nesmie na úkor iných osôb obohacovať a čin, ktorým dochádza k zneužitiu práva na sociálne škodlivé ciele, nepožíva právnu ochranu. Z uvedeného vyplýva, že aj dôraz na individualistické hodnoty súkromného práva má svoje zákonné limity. Právno-filozoficky ide o otázky obmedzenia slobody jednotlivca tam, kde začína pôsobiť sloboda iného. Prípady zneužitia práva spočívajú najmä v takom výkone práva, ktorým osoba síce vykonáva svoje subjektívne právo, avšak naoko tak, že dovoľávajú sa formy, koná za účelom dosiahnutia nedovoleného sociálne škodlivého výsledku. Výkon práva, ktorým dochádza k jeho zneužitiu sa preto nebude považovať za právom aprobovaný výkon, ale protiprávny čin. Za osobitný prípad zneužitia práva sa bude považuje šikana.

Aj nový slovenský Občiansky zákonník v duchu európskej tradície súkromného práva bude považovať za jednu zo svojich základných zásad pre výkon práv a povinností súlad s dobrými mravmi a prezumpciu dobromyseľnosti. Dôkazné bremeno bude na tom, kto dobromyseľnosť popiera.

Pre rekodifikáciu nie je smerodajné prirodzenoprávne hľadisko a ako ultima ratio rozhodovania sa nevytýkajú prirodzenoprávne zásady, ale v súlade s dnešným prevládajúcim právnym nazeraním základné princípy Ústavy, najmä zásada spravodlivosti, slobody a rovnosti. Tieto všeobecné právne zásady má čerpať sudca z ducha a celého zmyslu daného poriadku, čím sa teda preferuje pozitivistický prístup a zameranie tejto zásady. Možnosť takéhoto postupu bude vylúčená v prípade riešení statusových otázok osôb. Tie musia vždy vychádzať výlučne z výslovnej zákonnej úpravy.

Občiansky zákonník oproti doterajšiemu stavu upraví oveľa komplexnejšie problematiku osobnostného práva, jeho jednotlivých stránok ako aj ochrany prostriedkami občianskeho práva. Pripravovaná osnova rozširuje a podstatným spôsobom spresňuje katalóg čiastkových osobnostných práv. Jednotlivé kategórie čiastkových osobnostných práv v sebe zahŕňajú práva rôzneho charakteru a rôzneho spoločenského významu i rôznej dôležitosti pre oprávnený subjekt (tak napr. právo na život a zdravie na jednej strane a právo na podobizeň na strane druhej). Jedná sa preto o čiastkové osobnostné práva vyvierajúce z integrity osobnosti ako celku, ktoré sa navzájom podobajú svojou právnou štruktúrou a pojmovými znakmi, ale zároveň sa ako také od seba podstatne líšia svojim praktickým, pôsobením. Jednotlivé osobnostné práva návrh klasifikuje ako práva spočívajúce v záujmoch, resp. právom chránené záujmy na živote a zdraví (najmä telesná integrita, pracovná sila, schopnosť pracovať), označení človeka (meno, priezvisko, pseudonym, hlas, podoba), jeho

spoločenskej vážnosti (česť, dôstojnosť, dobrá povesť), občianskej slobode a rovnosti (obydlie, listové tajomstvo, šírenie informácií, prepravovanie správ, a pod.), osobnej slobode (súkromný život, intímna sféra).

Nový Občiansky zákonník bude obsahovať všeobecnú úpravu právnických osôb. Táto úprava bude subsidiárne použiteľná pre všetky právnické osoby, ktoré budú vznikať aj podľa iných právnych predpisov. Zachová sa tradičná bipartipácia právnických osôb v ich členení na právnické osoby korporatívnej povahy a právnické osoby nadačnej povahy. Ďalšie členenie korporácií na súkromné a verejné má v súčasnosti len teoretický význam a nie je preto nevyhnutné, aby ho vysvetľoval aj nový Občiansky zákonník. Navrhuje sa koncepčná zmena spočívajúca v tom, že konštrukcia priameho osobného konania v mene právnickej osoby sa nahradí novou konštrukciou zastúpenia právnickej osoby konajúcej v jej mene (podobne je to tak aj v Nemecku, Rakúsku, Švajčiarsku, Poľsku ako aj v návrhu českého občianskeho zákonníka).

Za právne predmety sa budú považovať veci hmotné a nehmotné, práva a iné hodnoty súkromnoprávnej povahy. Občiansky zákonník na rozdiel od súčasného stavu výslovne zakotví pojem vec. Toto vymedzenie po zrušení Zákonníka medzinárodného obchodu v našom práve chýba. Nehmotné veci ako právne predmety budú predstavovať peniazmi ocenené hodnoty (ako napr. obchodné podiely, zaknihované cenné papiere, prírodné sily ovládateľné a slúžiace ľudským potrebám, licencie, know-how, informácie, databázy ako výsledky automatizovaného spracovania údajov a iné) ako aj právo, ak to jeho povaha pripúšťa. Občiansky zákonník vymedzí aj ďalší základný pojem, a to pojem majetok, čo je nevyhnutné z hľadiska jeho významu nielen v súkromnom, ale aj verejnom práve. Pôjde o široko koncipované vymedzenie znakov pojmu majetok, podľa ktorého zahrnie všetko čo má majetkovú hodnotu, ktorú možno vyjadriť peniazmi a s čím bude možné na základe právnych skutočností disponovať.

Občiansky zákonník vymedzí vo všeobecnej časti základné právne skutočnosti na základe ktorých vznikajú, menia sa a zanikajú práva a právne vzťahy. Právna skutočnosť je taká, ktorá sama osebe alebo v spojitosti s inou skutočnosťou vyvoláva právne následky v podobe vzniku, zmeny alebo zániku právnych vzťahov, resp. práv alebo povinností. Zachová sa koncepcia právneho úkonu vrátane jeho definičného vymedzenia.

Zákonník bude reagovať na súčasnú prax, v ktorej sa najmä v obchodnom styku používajú rôzne mechanické a elektronické prostriedky, ktorými sa robia právne úkony, ako aj na možnosť urobiť podpis elektronickou formou. Zohľadnená pritom bude úprava Smernice EP a Rady č. 2000/31/ES o niektorých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti, najmä elektronického obchodu. Po diskusii v komisii na 1. zasadnutí ohľadne úpravy následkov právneho úkonu uzavretom v tiesni za nápadne nevýhodných podmienok

sa rozhodlo, že doterajšiu úpravu nahradí širšia formulácia obsiahnutá v zásadách UNIDROIT, uplatňujúca sa pre obdobné a iné prípady vrátane obchodného styku.

Návrh Občianskeho zákonníka už počíta s absolútnou neplatnosťou len výnimočne a to pre rozpor so zákonom, obchádzanie zákona a rozpor s dobrými mravmi, či neexistenciou spôsobilosti na právne úkony. Do nového Občianskeho zákonníka sa po doplnení a spresnení preberie úprava odporovateľnosti právnych úkonov, ktorými boli ukrátené záujmy veriteľa ako jeden z právnych následkov vadnosti právnych úkonov.

Nový Občiansky zákonník jednotne upraví premlčanie ako pre občianskoprávne, tak aj pre obchodnoprávne pomery. Východiskom bude doterajšia právna úprava premlčania v Občianskom zákonníku, pričom niekde bude potrebné prevziať aj určité ustanovenia z Obchodného zákonníka, ktoré v Občianskom zákonníku chýbali a niekde bolo treba pripraviť aj nové ustanovenia na doplnenie a spresnenie doterajšej právnej úpravy. Všeobecná premlčacia lehota bude štvorročná. Táto dĺžka premlčacej lehoty sa preberá z úpravy Obchodného zákonníka. Novým spôsobom však budú upravené lehoty a začiatok plynutia premlčacej lehoty pri práve na náhradu škody.

3. Rodinné právo patrí k základným a najstarším právnym disciplínam súkromného práva. Je tomu tak preto, že sa od nepamäti vzťahuje na záujmový okruh života jednotlivca nanajvýš privátnej povahy, či už ide o manželov alebo o rodičov a deti, či iné osoby vystupujúce v roli nositeľov práv a povinností rodinnoprávnej povahy. Špecifickosť rodinného práva tkvie najmä v úprave statusu a statusových práv fyzických osôb, ktorá má spravidla donucujúci (kogentný) charakter.¹⁰

Rodinnoprávne vzťahy sú na Slovensku de lege lata upravené v Zákone o rodine č. 36/2005 Z.z. (účinnosť nadobudol 1. apríla 2005). Tento stav sa odvíja od roku 1949, kedy boli vyčlenené mimo rámca Občianskeho zákonníka a aj v súčasnosti sú upravené samostatným zákonom.¹¹ Výhľadovo sa však má úprava rodinných vzťahov vrátiť v rámci pripravovanej kodifikácie všeobecného súkromného práva (občianskeho práva) do Občianskeho zákonníka ako jeho osobitná časť.¹² Pre

¹⁰ K problematike rodinného práva pozri napr.: Radvanová, S. – Zuklínová, M.: Rodinné právo. In: Knappová, M.– Švestka, J. a kol.: Občianske právo hmotné. 3. svazek, Praha 2002. s. 13 a nasl., ďalej Cirák, J. - Pavelková, B. – Števček, M.: Rodinné právo. Heuréka, Šamorín 2008.

¹¹ Pozri zákon č. 36/2005 Z.z. K tomu podrobne Svoboda, J. – Ficová, S.: Zákon o rodine. Komentár. Bratislava 2005, ďalej Pavelková, B. – Kubíčková, G. – Čečetová, V.: Zákon o rodine. Komentár s judikatúrou. Šamorín 2005.

¹² Pozri napr. Eliáš, K. – Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu súkromného práva. Praha 2001, s. 26, s. 130 a s. 159 a nasl., ďalej Cirák, J.: Občianske právo v Slovenskej republike. In: Zborník z konferencie II. Právnické dni Karola Planka pod názvom „Desať rokov slovenskej štátnosti

vzájomný vzťah rodinného a občianskeho práva platí, že návrat k duálnej štruktúre súkromného a verejného práva po roku 1989 znamená, že úprava osobných a majetkových vzťahov v rodine a manželstve je úzko prepojená so všeobecným súkromným (občianskym) právom. Integrácia oboch subsystemov súkromného práva je evidentná aj dnes a vyplýva z ustanovenia § 111 ZR, ktoré ustanovuje všeobecnú subsidiaritu Občianskeho zákonníka na právne pomery upravené Zákomom o rodine.

V právnej tradícii kontinentálnej Európy sa rodinné právo spravidla traktuje tak, že je súčasťou občianskych kódexov, kde tvorí osobitnú časť (Rakúsko, Nemecko, Poľsko, Maďarsko, Česká republika a pod.). Napriek tomu sa však výklad a doktrína rodinného práva niekedy podávajú v samostatných učebniciach, sú predmetom prednášok a seminárov na právnických fakultách. Tematikou rodinného práva sa zaoberajú na vedeckej aj praktickej úrovni národné i medzinárodné inštitúcie, špeciálne časopisy a monografie. Výrazom rodinné právo sa v teórii práva spravidla označuje časť súkromnoprávnej teórie, ktorá sa zaoberá otázkami právnych pomerov manželov, rodičov a detí, prípadne pomerov týchto osôb a osôb ďalších, ktoré plnia voči deťom viaceré role a funkcie nahradzujúce alebo dopĺňajúce postavenie a funkcie rodičov.

V novej kodifikácii súkromného práva bude rodinné právo v objektívnom slova zmysle ponímané dôsledne ako subsystem všeobecného súkromného práva. Rodinnoprávne normy budú obsiahnuté priamo v novom Občianskom zákonníku, kde ustanovia, ako sa majú ľudia správať v rodinnoprávných vzťahoch. Tieto normy zároveň vymedzia samotné rodinnoprávne vzťahy, určia priamo v civilnom kódexe ich subjekty ako aj to, ako tieto vzťahy vznikajú, menia sa a zanikajú. Rodinné právo bude tvoriť druhú časť pripravovaného kódexu. Matéria úpravy rodinného práva bude vymedzená predovšetkým svojim predmetom úpravy. V podstatných znakoch bude kontinuálne nadväzovať na obsah súčasného Zákona o rodine a ďalších právnych predpisov. Z pohľadu pripravovanej právnej úpravy tejto časti kódexu sa predmet úpravy rodinného práva rozčlení do nasledovných troch základných skupín:

- a) právne pomery manželov,
- b) rodičovské a príbuzenské právne pomery, založené biologickým zväzkom alebo osvojením,
- c) pomery nahradzujúce výkon niektorých rodičovských práv označované ako pomery tzv. náhradnej rodinnej výchovy.

a jej perspektívy“. Bratislava 2004., ďalej Lazar, J.: (zost.) K návrhu slovenského Občianskeho zákonníka. V. Lubyho právnické dni. Bratislava 1999., ďalej Plank, K.: Konceptia rekodifikácie občianskeho práva hmotného v Slovenskej republike. Justičná revue 1996.

Nová úprava bude pri úprave právnych vzťahov v rodine konkretizovať dôležité ústavné zásady, najmä zásadu o osobitnej ochrane manželstva, rodiny a rodičovstva štátom, ako aj osobitné medzinárodné úpravy o ochrane detí. Navrhovaná systematika druhej časti sa bude členiť na štyri hlavy. Prvá hlava: manželstvo, druhá hlava: rodičia a deti, tretia hlava: vyživovacia povinnosť, štvrtá hlava: poručníctvo a opatrovníctvo.¹³

Rodina si zasluhuje osobitnú zákonnú ochranu. Zákonná ochrana rodiny sa premieta aj do konečných účelov čiastkových zásad rodinného práva umožňujúcich obsahové zjednotenie inštitútov rodinného práva. Môžeme ich zhrnúť a konkretizovať, že v novej úprave sa jedná najmä o zásadu ochrany manželstva, rodiny a rodičovstva spoločnosťou, zásadu dobrovoľnosti a slobodného rozhodnutia uzavrieť manželstvo, zásadu monogamie, zásadu rovnocennosti civilného a cirkevného sobáša snúbencov, zásadu rovnosti muža a ženy v manželských právach a povinnostiach, zásadu vzájomnej morálnej a materiálnej pomoci všetkých členov rodiny a zásadu slobodného svetonázorového pôsobenia rodičov pri výchove detí.

4. Vecné právo bude v rámci kodifikácie systematicky zaradené ako tretia časť kódexu, za právnu úpravou všeobecnej časti (prvá časť kódexu) a úpravou rodinného práva (druhá časť kódexu). Pre vecné právo bude platiť zásada publicity a typovej viazanosti (numerus clausus).

Nový OZ výslovne upraví zásadu povrch ustupuje spodku (*superficies solo cedit*). Opätovné zaradenie tejto zásady do nášho právneho poriadku po 60 ročnej absencii bude mať ďalekosiahle dôsledky pre celý právny režim nehnuteľností a osobitne vo vzťahu k potrebe uzákonenia práva stavby ako osobitného vecného práva k cudzej veci.

Všetky uvedené zásady nájdu svoje adekvátne vyjadrenie v tretej časti nového OZ. Osobitne normatívne v stručnej podobe bude upravený aj kataster nehnuteľností, ktorý má zásadný význam pre publicitu všetkých vecných práv upínajúcich sa k nehnuteľnostiam (vznik, existencia, zmena, zánik). Do tretej časti Občianskeho zákonníka bude možné prevziať viaceré ustanovenia doteraz platného Občianskeho zákonníka, ktoré sa v aplikačnej praxi osvedčili. Mnohé ustanovenia sa však upravujú novým spôsobom, pretože v doterajšom znení niektoré otázky neupravovali, alebo upravovali iba povrchno.

Pre nový Občiansky zákonník sa navrhuje nasledujúca systematika úpravy vecného práva: Prvá hlava: Držba. Druhá hlava: Vlastnícke právo. Tretia hlava: Vecné práva k cudzej veci, a to 1. diel: Právo stavby.

2. diel: Vecné bremená. 3. diel: Záložné právo. 4. diel: Zadržné právo.

Povahu inštitucionálnych novôt oproti terajšiemu stavu bude mať najmä nová širšia úprava držby, nové vymedzenie predmetov vlastníckeho práva (nezahŕňajúce pod tento pojem aj nehmotné veci či subjektívne práva), spomínané znovuzavedenie zásady „*superficies solo cedit*“ a s ním súvisiace právo stavby, rozšírenie spôsobov nadobudnutia vlastníckeho práva o nadobudnutie príklepom licitátora a k veciam nikoho, inštitút pridruženého spoluvlastníctva, nová úprava majetkového spoločenstva manželov, nová právna možnosť tzv. horizontálneho vlastníctva poschodí či upustenie od zákonného predkupného práva spoluvlastníkov v rámci dispozície zo spoluvlastníckym podielom.

Výnimky zo zásady, „*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*“ sa rozširujú a budú výslovne upravené v rámci nadobúdania vlastníctva. Ustanoví sa, že od nevlastníka možno nadobudnúť vlastnícke právo k veci, keď nadobúdateľ bol dobromyseľný a vec nadobudol najmä

- a) zmluvou od podnikateľa v rámci bežného obchodného styku,
- b) od nepravého dediča, ktorému bolo dedičstvo potvrdené,
- c) na verejnej dražbe,
- d) za odplatu od niekoho, komu vlastník sám veci zveril, alebo ho k prevodu vlastníckeho práva splnomocnil.

5. V súvislosti s prípravou nového Občianskeho zákonníka sa venuje náležitá pozornosť i úvahám o novej právnej úprave dedičského práva, ktoré sú podmienené zásadnými zmenami, ktoré sa udiali v ponímaní vlastníctva a rodinných pomeroch v nových demokratických podmienkach po roku 1989.¹⁴ Úprava dedičského práva aj naďalej zostáva súčasťou nového kódexu súkromného práva. Legislatívny zámer systematicky zaradil úpravu dedičského práva do štvrtej časti. Pri jej formulovaní sa vychádza z koncepčného postoja, že kodifikácia má okrem iného ponúknuť záujmovému okruhu súkromného života čo najviac možnosti k naplneniu jeho nekonečnej variability, pričom je na každom z nás, aby si zvolil, čo mu vyhovuje a čo zasa nie. Preto sa pripravovaná úprava musí veľmi vážne a zodpovedne venovať aj strateným či opusteným inštitútom dedičského práva, ktoré v minulosti tvorili platné dedičské právo do roku 1950, resp. do roku 1964. Aj týmto spôsobom sa vyhneme nebezpečenstvu nivelizácii, ktoré boli typické pre socialistické dedičské právo, ktoré stále tvorí základ platnej právnej úpravy.

¹³ Pozri Návrh Legislatívneho zámeru rekonštrukcie súkromného práva. Ján Lazar (editor). Ministerstvo spravodlivosti SR. Bratislava 2008.

¹⁴ Pozri Círák, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heureka 2009, s. 156 a nasl., rovnako Návrh Legislatívneho zámeru rekonštrukcie súkromného práva. Ján Lazar (editor). Ministerstvo spravodlivosti SR. Bratislava 2008.

Normy a inštitúty moderného európskeho dedičského práva začali vznikáť už pred dvetisíc päťsto rokmi v ranných fázach vývoja dedičského práva v starovekom Ríme. Mnoho z týchto dodnes typických noriem a inštitútov našlo svoj výraz už v ranných kodifikáciách súkromného práva kontinentálnej Európy a udržiujú si svoju aktuálnosť dodnes. Napriek tomu v súčasnej slovenskej (aj českej) platnej právnej úprave dedičského práva ich nenachádzame, napr. odkaz (legát), vulgárna substitúcia, fideikomisárna substitúcia, beneficium inventarii, separatio bonorum, dedičská zmluva, privilegované testamenty, spoločný závet manželov a pod.

Samotné porovnávanie inštitútov dedičského práva, či už regionálne ale aj právno-historické, považujeme v priebehu prác na rekonštrukcii za stále mimoriadne aktuálne, a to práve v našich špecifických slovenských podmienkach. Vývoj dedičského práva po roku 1950, resp. po socialistickej kodifikácii občianskeho práva v roku 1964 totiž neumožňuje jednoducho ďalej rozvíjať iba to, čo sa nachádza v platnom Občianskom zákonníku. Všeobecne možno konštatovať, že na začiatku rekonštrukčných prác sme vychádzali v oblasti dedičského práva z mylnej predstavy - umocnenej notárskou praxou - že platné dedičské právo obstoí i do budúcnosti, a že v procese jeho rekonštrukcie ani nebude potrebné zásadným spôsobom meniť či dopĺňať súčasnú právnu úpravu. Pohľad na Legislatívny zámer kodifikácie súkromného práva v Slovenskej republike sčasti podlieha tejto ilúzii. Hlbší pohľad na platnú slovenskú právnu úpravu dedičského práva však ukazujú, že naša situácia je diametrálne odlišná od situácie krajín, ktoré prešli v oblasti súkromného práva vývojom bez otrasov, a ktorých kodifikácie môžu uchovať a rozvíjať väčšinu štandardných a rokmi osvedčených noriem a inštitútov dedičského práva, ktoré si udržali svoju nadčasovosť a úroveň. Skúsenosti z rekonštrukčných prác stále nástojčivejšie ukazujú, že spravídla nevystačíme s púhymi poukazmi na obdobné úpravy jednotlivých noriem a inštitútov dedičského práva vyspelých demokratických krajín, ale rovnako sa musíme vyrovnáť s tým, prečo určité inštitúty dedičského práva priam programovo z nášho občianskeho práva zmizli, z akých vecných dôvodov sa tak stalo, a či tieto dôvody ešte stále pretrvávajú aj v zmenených spoločenských, politických a ekonomických podmienkach, ktoré nastolil demokratický vývoj po novembri 1989 a samostatná slovenská štátnosť v roku 1993. Inými slovami povedané, súčasťou prác na kodifikácii občianskeho práva na Slovensku musí byť aj kritická analýza tak normatívnych ako aj odborných textov z obdobia socializmu. Opustené či stratené inštitúty dedičského práva v tomto smere predstavujú osobitnú kapitolu. Kritické analýzy, historické pohľady ako aj analyticko-syntetický prístup k jednotlivým inštitútom dedičského práva ukazujú, že platná úprava má zo širšieho historického pohľadu do ideálu veľmi ďaleko a že bude potrebné ju nutne podrobiť rozsiahlejšej revízii. Revízia je pritom pomerne zlo-

žitým procesom nachádzania optimálnej právnej úpravy, a to najmä preto, že rôzne právne úpravy, ktorými je možné sa v danom smere inšpirovať prinášajú rôzne právne riešenia. Z toho plynie nevyhnutnosť analýzy a syntézy týchto riešení, ktoré vyústi v ponímanie dedičského práva, ktoré sa javí v špecifických slovenských podmienkach ako jednak prakticky najvhodnejšie a jednak vyhovujúce zásadám súkromného práva a potrebám záujmovej sféry života jednotlivcov nanajvyšš prívátnej povahy.

Napriek časovému odstupu považujeme za vynikajúci zdroj inšpirácie aj pohľad na široko rozvetvenú a prepracovanú sieť noriem a inštitútov rímskeho dedičského práva. Aj v oblasti dedičského práva, pred 2500 rokmi, v rannom, klasickom a aj poklasickom rímskom práve nachádzame ucelený, svojrázny a podrobne prepracovaný systém noriem a inštitútov tvoriaci základ pre riešenie záujmov vtedajšej spoločnosti. V rímskom dedičskom práve klasického obdobia nachádzame odpovede na mnohé otázky, ktoré musí riešiť každá kodifikácia v oblasti dedičského práva. Pozornosť si zasluhujú predovšetkým riešenia, ktoré v podobe pravidiel, zákazov a dovolení na čo možno najnižšom stupni spoločenskej relevancie vyvažujú vzájomné konflikty medzi súkromnými záujmami tých, ktorým má pripadnúť majetok poručiťľa, tretích osôb, najmä veriteľov poručiťľa ako aj vo vzťahu k súkromným záujmom poručiťľa. Posledne menovaná osoba môže rozhodnúť, že prijíma zákonné pravidlá dedenia, alebo aktívne pristúpi k zmene pravidiel v rámci dovoľených dispozícií. Na rozdiel od univerzalisticky ponímaných inštitútov platného dedičského práva je zrejme, že rímske právo súkromné v oblasti dedičského práva bolo právom vložene individualistickým, preferujúcim silného jednotlivca, ktorý na báze dobrodenia právnej spravodlivosti spravídla riešil svoj záujmový okruh života prívátnej povahy v oblasti dedičského práva tak, že bezo zvyšku ustanovil pravidlá jednotlivých pomerov medzi poručiťľom a dedičom, vrátane dispozícií, ktorými poručiťľ opatril svoj majetok pre prípad smrti.

6. Ako už bolo naznačené, v oblasti zmluvnej úpravy záväzkov bude slovenský Občiansky zákonník integrovať nielen obchodné zmluvy, ale aj tzv. zmluvy uzatvárané so spotrebiteľmi, ktoré vykazujú vlastne povahu jednostranných obchodných zmlúv. Pri formulovaní takto široko integrovaného zmluvného systému bude nevyhnutné prihliadať na to, aby sa zásada zmluvnej slobody a autonómie uplatňovala v právom upravených pomeroch spôsobom, ktorý nebude nad mieru primeranú pomerom vytvárať neprijateľnú nerovnováhu v právach a povinnostiach zmluvných strán v podobe existencie či prijímania nekalých klauzúl v spotrebiteľských zmluvách. Naproti tomu vo sfére zmluvných vzťahov medzi obchodníkmi (podnikateľmi) pôjde o pomery profesionálov, poznajúcich podmienky na trhu a súťaži, kde zásahy v podobe ingerencie právnej

úpravy budú spravidla dispoziatívnej povahy a sociálne hľadisko bude v plnej miere ustupovať klasickej zásade súkromného práva, ktoru je slobodná autonómia subjektov a v rámci nej sa uplatňujúca zmluvná sloboda kontrahendov.

Nová koncepcia – v súlade s medzinárodnými štandardami – bude ukladať prísnejšie pravidlá pre posudzovanie zodpovednosti tých subjektov, ktoré neplnia svoje záväzky (non-performing party). Jedinú možnosť zbavenia sa zodpovednosti by malo predstavovať preukázanie prekážky, že ani mimo kontroly zodpovedného subjektu nebolo dobre možné s primeranou predvídateľnosťou predpokladať prekážku v čase uzavierania zmluvy. Zavádza sa tiež pojem náhrady nemajetkovej ujmy (non economic damages) ako prostriedok priamej peňažnej kompezácie porušenia nielen osobnostných práv ale aj inej nemajetkovej ujmy ako napr. strata radosťi zo zmarenej dovolenky, duševné útrapy človeka, zmarenie legitímnych očakávaní a pod.

V.

Záverom prichodí zhrnúť, že katalóg úloh vyplývajúci z európskeho a národného rozmeru kodifikácie súkromného práva je neobyčajne široký. Kľúčovými požiadavkami však v podmienkach Slovenskej republiky ako členského štátu Európskej únie sú najmä:

- a) požiadavka odstránenia legislatívneho provizória základnej súkromnoprávnej úpravy v tom, zmysle, že občianske právo po kodifikácii nadobudne v systéme slovenského práva postavenie všeobecného súkromného práva, teda postavenie, ktoré mu v súčasnosti v dôsledku platného legislatívneho provizória nepatrí.
- b) požiadavka vytvorenia vhodného systematického usporiadania pripravovaného kódexu, ktorý by v časovej perspektíve umožnil čo najširšiu integrá-

ciu európskeho občianskeho práva, najmä integráciu európskych smerníc zameraných na ochranu spotrebiteľa a zmluvného európskeho práva.

- c) požiadavka vytvorenia úplne nového, integrovaného systému úpravy základných pomerov a inštitútov spadajúcich do sféry súkromného práva.

Úspešné zavŕšenie prác na novom Občianskom zákonníku, ktoré sa predpokladá jeho predložením do vlády a následne na prerokovanie parlamentom v roku 2014, si bude vyžadovať ešte mnoho úsilia. Cieľ je však ambiciózny, nakoľko nový kódex súkromného práva má byť síce kódexom národným, avšak s jasnými a markantnými európskymi sociálnymi dimenziami. Musí preto vykazovať vysoký stupeň zlučiteľnosti tak s tradičnými občianskymi zákonníkmi tzv. starých členských štátov Európskej únie, ako aj s tradíciami susediacich stredoeurópskych štátov, teda krajín s porovnateľnou úrovňou právnej kultúry, ekonomiky či spoločensko-politickej orientácie.

Summary

This article deals with problems of codification and Europeanisation of private law in accordance with the newest knowledge of law science in the Slovak Republic. Both processes of codification and Europeanisation of private law are closely connected and mutually overlapped. Respecting particularities in development of private regulation, the main requirements and tasks connected with the process of development of the Civil Code are analyzed. The article deals further with requirements to terminate temporary legislation in private law, with requirements to get higher level in approximation of private law and European Union law. The article finally analyzes the basic aspects in creation of new, modern and optimal monistic approach to the fundamental conditions and institutions of private law.